

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

ОБОДОВСЬКИЙ ОЛЕКСАНДР ВАСИЛЬОВИЧ

УДК 343.232 (477)

ТРИВАЮЧІ ЗЛОЧИНИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ
УКРАЇНИ

Спеціальність 12.00.08 – кримінальне право та криминологія;
кримінально-виконавче право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Одеса – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України,
заслужений діяч науки і техніки України
ТУЛЯКОВ Вячеслав Олексійович,
Національний університет
«Одеська юридична академія»,
віце-президент, проректор з міжнародних зв'язків

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України
НАВРОЦЬКИЙ Вячеслав Олександрович;

кандидат юридичних наук, доцент
ХАРИТОНОВА Олена Володимирівна,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
доцент кафедри кримінального права № 1

Захист відбудеться « 3 » липня 2015 р. о 10³⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.03 Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 23.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Піонерська, 2.

Автореферат розісланий « 2 » серпня 2015 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Г.І. Чанишева

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Останнім часом знання особливостей триваючих злочинів набуває дедалі більшого значення у зв'язку із суттєвим зростанням кількості окремих категорій цих злочинів. Так, якщо у 2013 році (відповідно до статистичних даних Генеральної прокуратури України) було зареєстровано 283 злочини, передбачені ст. 146 «Незаконне позбавлення волі або викрадення людини» Кримінального кодексу України (далі – КК України), то у 2014 році – 1974 (майже у 7 разів більше); якщо у 2013 році було зареєстровано 4 злочини, передбачені ст. 147 «Захоплення заручників» КК України, то у 2014 році – 46 (приблизно у 12 разів більше). Вказана тенденція характерна й для самовільного залишення військової частини або місця служби (ст. 407 КК України) та дезертирства (ст. 408 КК України): якщо у 2013 році було зареєстровано 25 злочинів, передбачених ст. 407 КК України, і 5 злочинів, передбачених ст. 408 КК України, то у 2014 році – 1814 злочинів (приблизно в 73 рази більше, ніж протягом 2013 року) і 1061 злочин (приблизно в 212 разів більше, ніж протягом 2013 року) відповідно.

Але на особливий – тривалий – характер деяких злочинів увага звертається лише в Законі України «Про застосування амністії в Україні», в якому з урахуванням специфіки даних злочинів сформульоване положення про порядок застосування амністії до осіб, що вчинили відповідні діяння. Водночас значення тривалості окремих злочинів має враховуватися також у ряді інших випадків, які, проте, розглядаються тільки в доктрині кримінального права і не конкретизовані в КК України. У доктрині ж висловлюються різні – часом протилежні – думки з приводу того, як слід застосовувати закон щодо триваючих злочинів у тій чи іншій ситуації. Вочевидь, зокрема й через це, на практиці все ще трапляються випадки неоднакового застосування закону до осіб, винних у вчиненні триваючих злочинних діянь.

Разом з тим стан дослідженості питань, що виникають при застосуванні закону до осіб, які вчинили триваючі злочини, як і питань, пов'язаних з ознаками та переліком цих діянь за КК України, не може вважатися достатнім для вирішення проблем, що виникають у правозастосовній практиці. Так, до сьогоднішнього дня окремого дослідження триваючих злочинів не проводилося, хоч їм і приділялася серйозна увага в докторській дисертації Т. Г. Черненко, кандидатських дисертаціях Т. О. Калініної, Н. М. Куличенко, О. Ю. Львової, А. М. Ришелюка і С. М. Романюка, монографії І. О. Зінченко та В. І. Тютюгіна.

У багатьох інших публікаціях триваючі злочини, хоча й вивчалися, але не комплексно, а у зв'язку з необхідністю відповісти на одне чи кілька порівняно «вузьких» питань. Серед авторів цих наукових робіт – М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, М. І. Блум, Е. Т. Борисов, Я. М. Брайнін, Ф. Г. Бурчак, Л. Д. Гаухман, Т. М. Данилюк, О. О. Дудоров, М. Д. Дурманов, Л. В. Іногамова-Хегай, Т. Е. Караєв, С. Г. Келіна, Н. М. Крупська, В. М. Кудрявцев, Н. Ф. Кузнецова, Л. В. Лобанова, В. П. Малков, Н. А. Мирошніченко,

Д. М. Молчанов, В. О. Навроцький, Т. Ю. Орешкіна, Ю. А. Пономаренко, В. В. Скибицький, В. Є. Смольников, Т. І. Созанський, А. А. Стрижевська, М. О. Стручков, А. О. Тилле, Ю. М. Ткачевський, Г. Т. Ткешеліадзе, І. М. Тяжкова, О. В. Харитонova, В. Г. Шуміхін, О. М. Яковлев, П. С. Яні.

У наукових розробках, виконаних до останнього часу, були закладені основи для формулювання висновків з ряду питань теми про триваючі злочини. На даний час деякі з цих питань вирішуються неоднозначно, тому й існує необхідність у їх розв'язанні, що в свою чергу обумовлює актуальність теми даної дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія» на 2011-2015 роки «Механізм кримінально-правового впливу в умовах сталого розвитку» як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» на 2011-2015 роки «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку Української державності та права» (державний реєстраційний номер 0110U000671).

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає у встановленні ознак триваючого злочину та з'ясуванні їх значення під час застосування закону до осіб, що вчинили відповідні злочинні діяння.

Для досягнення зазначеної мети в дисертації вирішувалися такі завдання: розглянути історію триваючих злочинів та з'ясувати сучасний стан вивченості проблематики зазначених діянь у кримінальному праві України; встановити й охарактеризувати ознаки триваючих злочинів і на цій основі визначити перелік даних злочинних діянь за чинним КК України; розглянути питання про початок та закінчення триваючого злочину; з'ясувати співвідношення триваючих злочинів із суміжними поняттями й, таким чином, визначити місце даних злочинних діянь у системі інститутів кримінального права;

встановити особливості зв'язку тривалості триваючих злочинів і ступеня їх суспільної небезпечності;

визначити особливості застосування закону про кримінальну відповідальність та закону про амністію щодо триваючих злочинних діянь;

обґрунтувати пропозиції про внесення змін до КК України та Закону України «Про застосування амністії в Україні» в частині уточнення порядку застосування відповідних норм законодавства стосовно злочинів, які можуть вчинятися протягом достатньо великого проміжку часу.

Об'єктом дослідження є злочин як фундаментальна категорія кримінального права.

Предметом дослідження є триваючі злочини у кримінальному праві України.

Методи дослідження. В основу дисертаційного дослідження було покладено метод матеріалістичної діалектики – для визначення загальних філософських підходів, основних принципів процесу пізнання та розуміння

триваючих злочинів. Крім того, використовувалися такі загальнонаукові методи, як спостереження – при аналізі матеріалів судової практики (підрозділи 2.1, 2.2, 3.1, 3.2), порівняння – для вивчення відповідних кримінально-правових норм інших держав (підрозділи 2.1 і 3.2), абстрагування – при дослідженні історії, поняття, ознак та переліку триваючих злочинів, початку, закінчення і завершення цих злочинів і т. д. (підрозділи 1.2, 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 3.2), моделювання – для визначення теоретичних засад підготовки дисертаційної роботи, для вивчення питання про перелік триваючих злочинів за КК України та для дослідження особливостей застосування закону щодо даних злочинних діянь (підрозділи 1.1, 2.2, 3.2), індукція – для вирішення питань про триваючий характер окремих злочинів і про вдосконалення чинного законодавства України (підрозділи 2.2, 3.3), аналіз – для з’ясування стану дослідженості теми дисертації, вивчення ознак і переліку триваючих злочинів, впливу тривалості на ступінь суспільної небезпечності цих діянь та для дослідження особливостей застосування закону до осіб, що вчинили триваючі злочинні діяння (підрозділи 1.3, 2.1, 2.2, 3.1, 3.2), синтез – під час дослідження часу вчинення та переліку триваючих злочинів (підрозділи 2.1 і 2.2), історичний метод – для вивчення історії триваючих злочинів (підрозділи 1.1 і 1.2), системний метод – для класифікації триваючих злочинів, вивчення питання про їх місце у системі кримінального права та для обґрунтування пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства України (підрозділи 2.2, 2.4, 3.3). Використовувався також догматичний метод – для встановлення змісту правових норм (підрозділи 2.2, 2.3, 3.1, 3.2).

Нормативною основою дисертації є положення чинного законодавства України про кримінальну відповідальність, інших законодавчих актів України, законодавчих актів Російської імперії, Союзу РСР, Української РСР та законодавства зарубіжних держав.

Емпіричну основу дисертації становлять матеріали судової практики, а саме: 118 судових рішень, ухвалених (постановлених) у конкретних кримінальних провадженнях (кримінальних справах) і опублікованих на електронних інформаційних ресурсах (зокрема, в Єдиному державному реєстрі судових рішень), офіційних періодичних виданнях Верховного Суду України та офіційних виданнях збірників судових рішень, окремі узагальнення й огляди судової практики та постанови пленумів вищих судових органів.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є першим комплексним дослідженням триваючих злочинів у кримінальному праві України. У межах дослідження одержано такі результати, які мають наукову новизну:

вперше:

запропоновано поділ ознак триваючих злочинів на загальні і спеціальні (особливі). Загальними є такі ознаки, які притаманні усім злочинам, а, отже, і триваючим. Ці ознаки не характеризують діяння як триваюче, але характеризують його як злочинне. Спеціальні (особливі) ознаки – це ознаки, які разом характеризують діяння як триваюче, хоча й не характеризують

його як злочинне. Такими ознаками запропоновано вважати тривалість і безперервність;

визначено вичерпний перелік триваючих злочинів за чинним КК України, до якого запропоновано включити злочини, що полягають у здійсненні контролю над людиною або річчю, злочини, що полягають у керівництві злочинними об'єднаннями та в участі у таких об'єднаннях, а також злочини, що полягають у невиконанні обов'язку, який має тривалий характер (на відміну від тривалого невиконання обов'язку, що не має тривалого характеру);

обґрунтовано, що триваючі злочини, які полягають у невиконанні певного тривалого обов'язку, завершуються в останній день строку, протягом якого цей обов'язок мав виконуватися (якщо з інших причин триваючий злочин не завершиться раніше);

з урахуванням того, у вчиненні яких саме суспільно небезпечних діянь виражається об'єктивна сторона складу триваючого злочину, запропоновано виділяти такий вид триваючих злочинів, як злочини, що полягають у здійсненні (тривалого) контролю над кимось (чимось). До цього виду пропонується включити: 1) злочини, що полягають у позбавленні людини волі; 2) злочини, що полягають у зберіганні визначених КК України предметів; 3) інші (які не можуть бути віднесені ні до першої, ні до другої із підгруп) злочини, під час вчинення яких винний здійснює контроль над певним предметом;

встановлено особливості взаємозв'язку тривалості триваючих злочинів та ступеня їх суспільної небезпечності й доведено, що не завжди зі збільшенням тривалості діяння ступінь його суспільної небезпечності зростає;

удосконалено:

визначення триваючих злочинів та перелік їх ознак, висновок про час вчинення триваючих злочинних діянь. Триваючим запропоновано визнавати такий злочин, який може безперервно вчинятися на стадії закінченого протягом певного (достатньо великого) проміжку часу;

класифікацію триваючих злочинів. Так, в залежності від того, у вчиненні яких саме суспільно небезпечних діянь виражається об'єктивна сторона складу злочину, запропоновано виділяти такі три види триваючих злочинів: 1) злочини, що полягають у здійсненні контролю над людиною або речами; 2) злочини, що полягають у керівництві злочинними об'єднаннями та в участі у таких об'єднаннях; 3) злочини, що полягають у невиконанні обов'язку, який має тривалий характер;

висновок про початок, закінчення та завершення триваючих злочинів і про конструкцію складу даних злочинних діянь. Початок триваючого злочину – це початок виконання об'єктивної сторони його складу чи такий момент у вчиненні триваючого суспільно небезпечного діяння, з якого особа, що його вчиняє, вважатиметься належним суб'єктом злочину; закінчення – момент, з якого вчинюване винною особою діяння містить усі ознаки складу злочину, передбаченого відповідною статтею (частиною статті) Особливої частини КК України; завершення – момент, після якого діяння більше вже не

вчиняється. Триваючі злочини в окремих випадках можуть мати матеріальний склад;

тезу про те, що триваючі злочини, з одного боку, слід протиставляти злочинам одномоментним, а, з іншого, – їх потрібно розглядати поряд з іншими злочинами, які, так само як і триваючі, можуть вчинятися протягом достатньо великого проміжку часу;

висновок про порядок застосування до осіб, що вчинили триваючі злочини, нового закону про кримінальну відповідальність у разі, якщо цей закон набрав чинності після початку, але до завершення триваючого злочину; *набули подальшого розвитку*;

висновки про історію розвитку категорії «триваючі злочини». Встановлено, що витoki сучасних уявлень про триваючі злочинні діяння в основному сформувалися у XIX – на початку XX століття. З 1929 року розпочався сучасний етап розвитку зазначеної категорії;

обґрунтування триваючого або нетриваючого характеру ряду злочинів (зокрема, триваючий характер таких злочинів, як втеча з місця позбавлення волі або з-під варті, дезертирство та інших, нетриваючий характер ухилення від сплати аліментів на утримання дітей, ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) та інших);

висновки про співвідношення триваючих злочинів та інших видів злочинних діянь (злочинів продовжуваних, злочинів, що полягають у здійсненні певної діяльності, і злочинів, що складаються з двох або більше діянь, альтернативно вказаних у диспозиції статті (диспозиції частини статті) Особливої частини КК України, одне із яких є триваючим);

дослідження особливостей застосування закону про амністію до осіб, що вчинили триваючі злочини, та особливостей призначення покарання у разі, якщо триваючий злочин розпочався до, а завершився після постановлення вироку за інший злочин, але до повного відбуття покарання за цим вироком;

висновки про пособництво у триваючих злочинах і про порядок застосування інституту давності щодо цих злочинів та злочинів, які складаються з двох або більше діянь, альтернативно вказаних у диспозиції статті (диспозиції частини статті) Особливої частини КК України, одне із яких є триваючим.

Практичне значення одержаних результатів. Висновки і пропозиції, сформульовані у дисертації, можуть бути використані:

у правотворчій діяльності – для вдосконалення КК України та Закону України «Про застосування амністії в Україні» (лист Комітету Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності № 04-18/12-189 від 31 січня 2015 року);

у правозастосовній діяльності – при застосуванні положень законодавства України про кримінальну відповідальність до осіб, які вчинили злочини, що мають тривалий характер;

у науково-дослідній сфері – для подальших наукових досліджень злочинів, що мають тривалий характер;

у навчальному процесі – при викладанні кримінального права, підготовці підручників, навчальних посібників та практикумів із зазначеної дисципліни. Результати дисертаційного дослідження використовуються у навчальному процесі в НУ «ОЮА» (акт впровадження від 25 грудня 2014 року).

Апробація результатів дослідження. Дисертація обговорювалася на засіданнях кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія». Основні положення дисертації доповідалися на таких конференціях та наукових семінарах: IV Всеукраїнських наукових читаннях з кримінальної юстиції пам'яті професора В. П. Колмакова (м. Одеса, 9-10 листопада 2012 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку державності та права» (м. Одеса, 30 листопада 2012 р.); Регіональному науковому семінарі «Закон, проступок, відповідальність» (м. Одеса, 1 лютого 2013 р.); Інтернет-конференції «Відповідальність за кримінальні правопорушення у сучасному вимірі» (м. Одеса, 27 грудня 2013 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Правове регулювання суспільних відносин в умовах демократизації Української держави» (м. Запоріжжя, 3-4 жовтня 2014 р.); Міжнародній науковій конференції «Тринадцять осінніх юридичних читань» (м. Хмельницький, 14-15 листопада 2014 р.).

Публікації. Основні положення дисертації викладені в 10 публікаціях, у тому числі – 4 наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях, перелік яких затверджено МОН України, 1 науковій статті, опублікованій у зарубіжному періодичному виданні.

Структура дисертації визначається метою і завданнями дослідження; дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які об'єднують десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (242 найменування) та додатку. Загальний обсяг дисертації становить 245 сторінок, із них основного тексту – 212 сторінок, список використаних джерел розміщено на 31 сторінці, додаток – на 2 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У Вступі обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, зазначено про зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначено мету і завдання, об'єкт і предмет дослідження, охарактеризовано використану методологію, нормативну й емпіричну базу роботи, розкрито наукову новизну й практичне значення одержаних результатів, надано інформацію про апробацію результатів дослідження, публікації, структуру дисертації.

Перший розділ «Теоретико-методологічні засади дослідження триваючих злочинів у кримінальному праві України» складається з трьох підрозділів, у яких розкрито методологію дослідження триваючих злочинів у кримінальному праві України, розглянуто історію становлення категорії

«триваючі злочини» у доктрині кримінального права і в кримінальному законодавстві та здійснено аналітичний огляд літератури за темою дисертації.

У підрозділі 1.1. *«Методологія дослідження триваючих злочинів у кримінальному праві України»* обґрунтовано позицію автора щодо вирішення у дисертації кількох базових питань. Зокрема, з урахуванням того, що поняття триваючого злочину у науку кримінального права країн Європи вперше було введено західноєвропейськими ученими, а наука й законодавство держав, до складу яких у той чи інший історичний період входили сучасні українські території, перебували під більшим чи меншим впливом науки західноєвропейської, зроблено висновок про доцільність обмежити вивчення історії триваючих злочинів у кримінальному праві України дослідженням лише законодавства Російської імперії та Союзу РСР, а також публікацій тих учених, які працювали у цих державах (і перекладів робіт зарубіжних науковців).

У підрозділі зазначено, що пошук у давніх законодавчих актах прототипів чи відповідників сучасного поняття не завжди є виправданим. Тому запропоновано визначити загальну нижню хронологічну межу дослідження історії триваючих злочинів як XIX століття (щоб показати, що майже до середини XIX століття у законодавстві Російської імперії не використовувалося поняття триваючого злочину, розглядаються кілька законодавчих актів цієї держави, прийнятих у попередні часи).

У 1929 році 23-ім Пленумом Верховного Суду СРСР було прийнято постанову «Про умови застосування давності й амністії до триваючих і продовжуваних злочинів», яка ознаменувала початок сучасного етапу становлення категорії «триваючі злочини». Тому верхню хронологічну межу дослідження історії триваючих злочинних діянь встановлено на рівні 1929 року.

Зарубіжний досвід законодавчого вирішення окремих питань, порушених у дисертації, не характеризується багатоманітністю, у зв'язку з чим він розглядається без виділення відповідних положень у самостійний підрозділ.

У підрозділі 1.2. *«Історія становлення категорії «триваючі злочини» у доктрині кримінального права та в кримінальному законодавстві»* встановлено, що в Російській імперії поняття триваючого злочину (як злочину, що безперервно продовжується) вперше було закріплено в Уложенні про покарання кримінальні і виправні 1845 року, хоча на окремі особливості даних злочинних діянь увага зверталася і раніше. В текст Уложення про покарання відповідний термін був введений у зв'язку з необхідністю встановити порядок застосування інституту давності щодо триваючих злочинних діянь. З такою ж метою схожий термін («злочинне діяння, що безперервно продовжується») використовувався і в Кримінальному уложенні 1903 року.

У науці кримінального права XIX – початку XX століття були закладені основи сучасного розуміння сутності триваючих злочинів і було з'ясовано кримінально-правове значення тієї обставини, що деякі злочинні діяння вчиняються не одночасно, а безперервно протягом певного проміжку

часу. Зокрема, ученими наголошувалося на тому, що для характеристики триваючих злочинів можна використовувати поняття злочинного стану, що триваючий злочин є одним злочином (одним цілим), а не сукупністю діянь і що сукупність злочинів необхідно відрізняти від триваючого злочину, що триваючі злочини слід відрізняти від злочинів простих, одиничних, миттєвих і від злочинів продовжуваних. Досліджувалися й інші аспекти вчення про триваючі злочини. Водночас була висловлена думка (В. Д. Спасович) про те, що триваючих злочинів насправді не існує.

Окремі питання, пов'язані з особливостями триваючих злочинів, вирішувалися також органами правозастосування (справа М. Прутова) та авторами (членами редакційної комісії) проекту Уложення про покарання кримінальні і виправні 1845 року та Кримінального уложення 1903 року.

У *підрозділі 1.3. «Аналітичний огляд літератури за темою дисертації»* проаналізовано позиції дослідників щодо низки питань теми про триваючі злочини. У результаті було зроблено висновок про те, які з цих питань все ще залишаються невирішеними (або вирішення яких вимагає подальшого наукового обґрунтування). Крім того, підкреслюється, що деякі автори заперечують вже саме існування триваючих злочинів; з іншого ж боку, неоднаково вирішується питання про перелік даних діянь. Очевидно, це обумовлено відмінностями в поглядах науковців щодо поняття й ознак триваючого злочину, а також різним розумінням ознак складу того чи іншого злочину. Тому в першу чергу потрібно з'ясувати, чи має категорія «триваючі злочини» право на існування, і, якщо має, то встановити, які ж ознаки дозволяють віднести злочинне діяння до триваючих.

Відсутність переконливої аргументації поширеної нині точки зору про те, що триваючі злочини схожі на множинність діянь, зумовлює необхідність дослідити питання про місце триваючих злочинів у системі інститутів кримінального права. У той же час, незважаючи на серйозну увагу, яка приділялася питанню про застосування давності до триваючих злочинних діянь, воно все ще вирішується неоднозначно, у зв'язку з чим і розглядається в дисертації. Цими ж міркуваннями обґрунтовується необхідність дослідження особливостей застосування до осіб, що вчинили триваючі злочини, нового закону про кримінальну відповідальність у разі, якщо триваючий злочин почався до, а завершився після набрання таким законом чинності, і зв'язку тривалості триваючих злочинів зі ступенем їх суспільної небезпечності. Визнано за доцільне розглянути також пособництво у триваючих злочинах (крім пособництва у формі заздалегідь даної обіцянки переховати злочинця, знаряддя чи засоби вчинення злочину і т. д.) в контексті того, чи має визнаватися пособництвом сприяння вчиненню злочину, якщо воно здійснювалося після досягнення діянням стадії закінченого триваючого злочину, але до завершення цього злочину; порядок призначення покарання у випадку, якщо триваючий злочин розпочався до, а завершився після постановлення вироку за вчинення іншого злочину, але до повного відбуття покарання за цим вироком; порядок

застосування закону про амністію щодо триваючих злочинів, які почалися до, а завершилися після набрання законом про амністію чинності.

Другий розділ «Триваючі злочини у доктрині кримінального права та в законодавстві України про кримінальну відповідальність» складається з чотирьох підрозділів, у яких розглянуто поняття та ознаки триваючих злочинів, визначено перелік цих злочинів за чинним КК України, досліджено питання про початок та закінчення триваючого злочину, а також про співвідношення триваючих злочинів із суміжними поняттями.

У підрозділі 2.1. «Поняття та ознаки триваючих злочинів» доведено, що триваючі злочини насправді існують, а тому їх вивчення – це не безпредметне дослідження. Для позначення особливостей триваючих злочинних діянь неприйнятною є категорія «злочинний стан». Ознаки триваючих злочинів можна поділити на загальні і спеціальні (особливі). Загальні – це ознаки, які властиві будь-якому злочину: суспільна небезпечність, кримінальна протиправність, винність, караність і суб'єктність. Спеціальні (особливі) ознаки підкреслюють специфіку саме триваючих (злочинних) діянь.

До спеціальних (особливих) ознак триваючих злочинів віднесені тривалість і безперервність. Тривалість означає, що суспільно небезпечне діяння складу триваючого злочину може вчинятися протягом достатньо великого проміжку часу. Водночас спроби визначити найменшу тривалість діяння, яка була б необхідною і достатньою для визнання його триваючим злочином, є безперспективними (за винятком випадків, коли тривалість діяння є конститутивною ознакою основного чи кваліфікованого складу злочину). Та обставина, що в конкретній ситуації можливість вчинення діяння протягом достатньо великого проміжку часу залишилася нереалізованою, не перетворює злочин на одномоментний. Безперервність – це відсутність розривів, проміжків у вчиненні суспільно небезпечного діяння. Спеціальні (особливі) ознаки характеризують стадію закінченого злочину. У поняття «час вчинення триваючого злочину» має включатися увесь проміжок часу, протягом якого особа безперервно вчиняла триваюче діяння на стадії закінченого злочину. На підставі сформульованих у підрозділі висновків було запропоновано визначення триваючого злочину – це злочин, який може безперервно вчинятися на стадії закінченого протягом певного (достатньо великого) проміжку часу.

У підрозділі 2.2. «Триваючі злочини в чинному КК України» вирішено питання про те, які зі злочинів, передбачених чинним КК України, є триваючими. А залежно від того, у вчиненні яких саме суспільно небезпечних діянь виражається об'єктивна сторона складу злочину (критерій класифікації), запропоновано такий поділ триваючих злочинів на види:

1) злочини, що полягають у здійсненні контролю над кимось (чимось), тобто у можливості визначати (та змінювати) протягом усього часу вчинення злочину становище людини чи предмета. Злочини цієї групи можна поділити на підвиди:

– злочини, що полягають у позбавленні людини волі: статті 146, 147 (у формі тримання особи як заручника), 149 (у формі переховування людини), 151, 349 (у формі тримання як заручника), 371 (крім завідомо незаконного приводу), ч. 1 ст. 444 (у формі викрадення та позбавлення волі осіб, які мають міжнародний захист) КК України;

– злочини, що полягають у зберіганні визначених КК України предметів: ч. 1 ст. 158, статті 182, 198, 199, 200, 203¹, ч. 1 ст. 204, ст. 258², ч. 1 ст. 263, статті 265, 300, 301, ч. 1 – ч. 3 ст. 307, ч. 1 – ч. 3 ст. 309, ч. 1 – ч. 3 ст. 311, ч. 1 – ч. 4 ст. 321, ч. 1 – ч. 3 ст. 321¹, ст. 440 КК України;

– інші злочини, під час вчинення яких винний здійснює контроль над певним предметом: злочинні діяння, передбачені статтями 179 (у формі незаконного утримування), 310 (у формі вирощування), 320 (у формі вирощування), 388 (у формі приховування) КК України;

2) злочини, що полягають у керівництві злочинними об'єднаннями та в участі у таких об'єднаннях: ст. 181 (у формі керівництва групою), ч. 1 ст. 255 (у формі керівництва злочинною організацією або участі у ній), ст. 257 (у формі участі в озброєній банді), ч. 1 ст. 258³ (у формі керівництва терористичною групою чи терористичною організацією або участі у ній), ч. 1 і ч. 2 ст. 260 (у формі участі в діяльності), ч. 3 ст. 260 (у формі керівництва) КК України;

3) злочини, що полягають у невиконанні обов'язку, який має тривалий характер (у тому числі злочини, що полягають у самовільній відсутності особи в місці, у якому вона зобов'язана перебувати): ст. 337, ч. 1 ст. 390 (у формі самовільного залишення), ч. 2 і ч. 3 ст. 390, статті 393, 394, 395, 407 (для другої форми за ч. 2 – самовільне залишення військової частини або місця служби..., а також нез'явлення вчасно на службу... тривалістю менше десяти діб, але більше трьох діб, вчинене повторно протягом року, – триваючим є не злочин у цілому, а кожна з двох його складових «частин»), 408, ч. 1 ст. 409 та ч. 3 ст. 409 (у формі ухилення) КК України.

У деяких випадках одному й тому самому законодавчому описові рівною мірою можуть відповідати і триваючі діяння, й нетриваючі (це, зокрема, стосується злочину, передбаченого ч. 1 ст. 396 КК України). У цьому разі питання про триваючий характер не може вирішуватися щодо злочину у цілому (безвідносно до конкретних форм його вчинення).

У *підрозділі 2.3. «Початок та закінчення триваючого злочину»* підтримано висловлену в науці думку про те, що початком злочину є початок виконання об'єктивної сторони його складу. І з цієї загальної позиції слід виходити при вирішенні питання про початок триваючого злочину. Але якщо на момент початку триваючого суспільно небезпечного діяння воно не вважалось злочинним у зв'язку з тим, що вчинялося неналежним суб'єктом, а під час вчинення цього діяння особа набула необхідних ознак суб'єкта злочину, то початком триваючого злочину буде той момент у вчиненні суспільно небезпечного діяння, з якого особа вважатиметься належним суб'єктом злочину.

Момент досягнення діянням стадії закінченого триваючого злочину необхідно відмежовувати від моменту, після якого злочинне діяння більше вже не вчиняється. Проте терміни «юридичний (нормативний) момент закінчення злочину» і «фактичний момент закінчення злочину» дещо суперечать термінології, використовуваної у КК України. Враховуючи це, закінчення триваючого злочину запропоновано розуміти як такий етап у вчиненні суспільно небезпечного діяння, починаючи з якого воно містить усі ознаки складу злочину, передбаченого відповідною статтею (частиною статті) Особливої частини КК України. А для позначення тієї обставини, що триваюче діяння більше не вчиняється, пропонується використовувати термін «завершення злочину».

Формами завершення триваючого злочину є припинення і переривання. Припинення – це завершення триваючого злочинного діяння за волею винного, а переривання – з причин, що не залежали від його волі. Завершення триваючого злочину можливе як до закінчення злочину, так і після. Але оскільки тривалість даних злочинів обумовлена в першу чергу тривалістю діяння, яке містить усі ознаки складу закінченого злочину, то припинення і переривання триваючих злочинів – це, в основному, форми завершення закінчених діянь.

Завершення деяких триваючих злочинів може мати певні особливості. Це стосується злочинів, які полягають у невиконанні обов'язку, що має тривалий характер. Вчинення таких злочинів завершується в останній день строку, протягом якого обов'язок мав виконуватися (якщо з інших причин злочин не завершиться раніше). Якщо ж законодавством встановлено граничний вік особи для виконання обов'язку, то злочин, який полягає у невиконанні відповідного обов'язку, завершується з досягненням особою зазначеного віку.

У *підрозділі 2.4. «Співвідношення триваючих злочинів із суміжними поняттями»* підкреслено, що сама по собі тривалість діяння не робить його схожим на множинність і тому не дає підстав відносити злочин до ускладнених єдиничних. Якщо суспільно небезпечне діяння складу триваючого злочину складається тільки з однієї – триваючої – дії чи бездіяльності, то труднощів при відмежуванні такого злочину від множинності немає. Проте злочин, що одночасно є триваючим і складеним, схожий на множинність. Схожим на множинність може бути і злочин, що складається з кількох діянь, альтернативно вказаних у диспозиції статті (диспозиції частини статті) Особливої частини КК України (якщо одне із діянь є триваючим). Але ця схожість пов'язана не з тим, що і в першому, і в другому випадках суспільно небезпечне діяння складу злочину «розтягнуте» у часі, а з тим, що кожна зі складових «частин» цього діяння передбачена в КК України як самостійний злочин.

Коли виникає необхідність протиставити один злочин кільком, доречно цей один злочин (у тому числі й триваючий) називати єдиничним (окремим або єдиним). Однак кримінально-правове значення тієї обставини, що злочин може вчинятися протягом достатньо великого проміжку часу, полягає в іншому: тривалий характер діяння зумовлює особливості в застосуванні закону

до осіб, що вчинили відповідні злочини (ці особливості притаманні й для інших злочинів, які можуть вчинятися протягом достатньо великого проміжку часу: продовжуваним злочинам та злочинам, які полягають у здійсненні певної діяльності; на цій підставі зазначені злочини разом з триваючими можуть бути об'єднані в одну групу). Триваючий злочин – це насамперед вид злочину (як передбаченого КК України суспільно небезпечного винного діяння, вчиненого належним суб'єктом). Злочини даного виду відрізняються від інших спеціальними (особливими) ознаками. Ці ознаки характеризують об'єктивну сторону складу злочину. Тому вивчення триваючих злочинних діянь має відбуватися у темі про об'єктивну сторону складу злочину.

Третій розділ «Значення особливостей триваючих злочинів у правозастосовній діяльності» складається з трьох підрозділів, у яких розкрито вплив тривалості триваючих злочинів на ступінь їх суспільної небезпечності, значення особливостей даних злочинів при застосуванні закону про кримінальну відповідальність та закону про амністію, а також сформульовано пропозиції про вдосконалення чинного законодавства України.

У підрозділі 3.1. «Вплив тривалості триваючих злочинів на ступінь їх суспільної небезпечності» підтримано висловлену в науці кримінального права думку про те, що суспільна небезпечність діяння може оцінюватися на кількох рівнях (законодавчому та правозастосовному). Оскільки оцінка ступеня суспільної небезпечності діяння на законодавчому рівні – це вирішення питання про криміналізацію діяння і про його караність, що є окремою проблемою, то в дисертації вплив тривалості триваючих злочинів на ступінь їх суспільної небезпечності проаналізовано тільки на правозастосовному рівні.

Будь-яке злочинне діяння характеризується багатьма ознаками, кожна з яких може впливати на ступінь суспільної небезпечності цього діяння. Тому вплив тривалості триваючих злочинів на ступінь їх суспільної небезпечності має оцінюватися поряд з оцінкою впливу інших ознак на «загальну» суспільну небезпечність даних злочинів.

Збільшення тривалості злочину не в усіх випадках тягне за собою зростання суспільної небезпечності цього злочину, а лише тоді, коли зі збільшенням тривалості збільшується й обсяг негативних змін, що заподіюються діянням об'єкту кримінально-правової охорони (чи збільшується ймовірність настання таких негативних змін). Якщо ж збільшення тривалості діяння ніяк не позначається на «розмірі» негативних змін в об'єкті кримінально-правової охорони, то й тривалість такого злочинного діяння ніяк не впливає на ступінь його суспільної небезпечності. Але навіть якщо тривалість злочину впливає на ступінь його суспільної небезпечності, інтенсивність цього впливу не буде однаковою для усіх триваючих злочинів і залежатиме від того, наскільки суттєво на ступінь суспільної небезпечності злочину впливають інші ознаки.

У підрозділі 3.2. «Врахування особливостей триваючих злочинів при застосуванні закону про кримінальну відповідальність і закону про амністію» досліджено питання про поширення на триваючі злочини дії нового закону про кримінальну відповідальність, про призначення покарання

в окремих випадках вчинення триваючого злочину, про поширення дії закону про амністію на дані злочини, про пособництво в триваючому злочині і про обчислення строків давності щодо таких злочинних діянь. Для перших трьох питань про особливості застосування закону до осіб, що вчинили триваючі злочини, можна говорити тоді, коли певний юридичний факт «ділить» триваючий злочин на «частини». І за таких умов існує щонайменше два варіанти застосування закону. Навпаки, для двох інших питань потрібно звернути увагу на відмінність між закінченням триваючого злочину і завершенням злочину.

Новий закон про кримінальну відповідальність, який набрав чинності після початку, але до завершення триваючого злочину, поширюється на відповідні злочинні діяння (незалежно від суворості цього закону порівняно із законом, що був чинним на момент початку триваючого злочину) у тому випадку, якщо суспільно небезпечне діяння (фактично – «частина» триваючого діяння), вчинене після набрання цим законом чинності, містить склад злочину, передбаченого новим законом. У протилежному випадку новий закон має застосовуватися лише в тій частині, що поліпшує становище винної особи.

Якщо триваючий злочин почався до, а завершився після постановлення вироку за інший злочин, але до повного відбуття покарання за цим вироком, то остаточне покарання винному має призначатися за правилами, визначеними у ст. 71 КК України («Призначення покарання за сукупністю вироків»). Якщо злочин почався до або після постановлення вироку за інший злочин, а завершився після повного відбуття покарання за цим вироком, то покарання за новий злочин має призначатися, як і в разі вчинення одного злочину.

Пособництво у вчиненні триваючого злочину (в формі сприяння вчиненню злочину) можливе й після досягнення діянням стадії закінченого злочину, але до завершення злочину.

У разі вчинення триваючого злочину строки давності слід обчислювати, починаючи з дня, наступного за днем завершення злочину. Якщо злочин складається з об'єднаних єдиним злочинним наміром винного кількох діянь, альтернативно вказаних у диспозиції статті (диспозиції частини статті) Особливої частини КК України), то строки давності потрібно обчислювати щодо такого злочину у цілому, першим днем строку давності буде день, наступний за днем завершення останнього із зазначених злочинних діянь. Якщо внаслідок вчинення триваючого злочину переривається перебіг давності щодо іншого злочину, то строк давності щодо цього іншого злочину не спливатиме протягом усього часу вчинення триваючого злочинного діяння. Обчислення давності в цьому випадку починається з дня завершення триваючого злочину.

У *підрозділі 3.3. «Напрями вдосконалення законодавства України з урахуванням особливостей триваючих злочинів»* обґрунтовано пропозиції про внесення змін до КК України і Закону України «Про застосування амністії в Україні». Думку про необхідність закріплення у законі про кримінальну відповідальність поняття триваючого злочину не підтримано, не підтримано і пропозицію визначити в КК України вичерпний перелік триваючих злочинних діянь. Оскільки в окремих випадках при застосуванні закону про

кримінальну відповідальність до осіб, що вчинили триваючі злочинні діяння, все ще приймаються помилкові рішення (очевидно, через наявність кількох «рівноцінних» варіантів вирішення питання), то зміни до КК України мають бути орієнтовані на те, щоб сформулювати правову норму (що вже є в Кодексі чи нову) так, щоб вона тлумачилася однозначно. При цьому слід врахувати, що, крім триваючих, існують й інші злочини, «розтягнуті у часі». Тому запропоновано доповнити КК України нормою про порядок застосування нового закону про кримінальну відповідальність до злочину, який почався до, а завершився після набрання новим законом чинності, конкретизувати порядок обчислення строків давності щодо тривалих злочинів і доповнити КК України нормою про особливості призначення покарання у разі, якщо злочин почався до, а завершився після постановлення вироку за інший злочин, але до повного відбуття покарання за цим вироком. З метою уточнення термінології КК України і Закону України «Про застосування амністії в Україні» в частині завершення злочину визнано за доцільне внести до даних законодавчих актів відповідні зміни, а також закріпити в тексті КК України визначення поняття «завершення злочину», яке є «центральною» у пропонованих вище змінах.

ВИСНОВКИ

1. Триваючими є злочини, які можуть безперервно вчинятися протягом достатньо великого проміжку часу. Ознаки даних злочинів можуть бути поділені на загальні і спеціальні (особливі). До спеціальних (особливих) ознак слід віднести тривалість та безперервність; тривалість – це можливість вчинення діяння протягом деякого часу, неодномоментно; безперервність – вчинення діяння без перерв, проміжків. Тривалість і безперервність триваючого злочину характеризують стадію закінченого злочину.

2. В Уложенні про покарання кримінальні і виправні 1845 року, в якому вперше було закріплено поняття триваючого злочину, як і в Кримінальному уложенні 1903 року, значення відповідного поняття обмежувалося використанням його при визначенні порядку обчислення строків давності щодо діянь даної категорії. У той же час і в Уложенні про покарання, і в Кримінальному уложенні бралася до уваги й інша особливість деяких триваючих злочинів, а саме: зв'язок тривалості цих діянь зі ступенем їх суспільної небезпечності. У теорії кримінального права XIX – початку XX століття проблематика триваючих злочинів розглядалася більш широко.

3. Початком триваючого злочину є вчинення особою діяння, безпосередньо спрямованого на виконання об'єктивної сторони складу злочину; закінченням – досягнення діянням стадії закінченого злочину; завершенням – момент, починаючи з якого особа більше не вчиняє злочин за своєю волею (припинення злочину) чи незалежно від її волі (переривання злочину).

Якщо триваюче суспільно небезпечне діяння спочатку вчинялося неналежним суб'єктом, через що воно не вважалося злочинним, то початком триваючого злочину (за наявності інших необхідних ознак) буде такий

момент під час безперервного вчинення зазначеного діяння, з якого особа визнаватиметься належним суб'єктом.

Якщо триваючий злочин полягає у невиконанні обов'язку, що має тривалий характер, то такий злочин завершується в останній день строку, протягом якого цей обов'язок мав виконуватися (якщо з інших причин триваючий злочин не завершиться раніше).

4. Триваючі злочини можуть бути поділені на такі види:

1) злочини, що полягають у здійсненні контролю над людиною або річчю, – у можливості визначати та змінювати становище людини чи речі:

– злочини, що полягають у позбавленні людини волі;

– злочини, що полягають у зберіганні певних предметів;

– інші злочини, які полягають у можливості визначати становище того чи іншого предмета;

2) злочини, що полягають у керівництві злочинними об'єднаннями та в участі у таких об'єднаннях;

3) злочини, що полягають у невиконанні обов'язку, який має тривалий характер.

5. Триваючі злочини, з однієї сторони, протистоять злочинам одномоментним, а, з другої, – стоять поряд з іншими злочинними діяннями, які теж можуть вчинятися протягом достатньо великого проміжку часу. Та обставина, що триваючі злочини наділені ознакою тривалості, зумовлює особливості у застосуванні в окремих ситуаціях закону до осіб, що вчинили ці діяння.

6. Новий закон про кримінальну відповідальність, який набрав чинності після початку, але до завершення триваючого злочину, поширюється на відповідне діяння у тому разі, якщо суспільно небезпечне діяння, вчинене після набрання таким законом чинності, містить склад злочину, передбаченого цим новим законом. В інших випадках новий закон має застосовуватися тільки в тій частині, що поліпшує становище винної особи. Якщо триваючий злочин розпочався до, а завершився після постановлення вироку за інший злочин, але до повного відбуття покарання за цим вироком, то остаточне покарання винної особи має призначатися відповідно до ст. 71 КК України.

7. У разі вчинення триваючого злочину першим днем строку давності є день, наступний за днем завершення злочину. Строки давності щодо злочину, який складається з кількох діянь, альтернативно вказаних у диспозиції статті (диспозиції частини статті) Особливої частини КК України, починають стікати після завершення останнього із злочинних діянь, що охоплювалися єдиним злочинним наміром винного. Якщо внаслідок вчинення триваючого злочину переривається перебіг давності щодо іншого злочину, то строки давності починають обчислюватися тільки після завершення триваючого злочину.

Пособиство у триваючих злочинах (крім пособиства у формі заздалегідь обіцяного приховування) можливе і після закінчення триваючого

злочину, але до завершення злочину. Пособництво у формі задалегідь обіцяного приховування не має якихось особливостей для триваючих злочинів.

8. Тривалість триваючого злочину не завжди впливає на ступінь його суспільної небезпечності, а лише тоді, коли зі збільшенням тривалості збільшується й обсяг негативних змін в об'єкті кримінально-правової охорони (чи зростає ймовірність настання таких змін).

9. Запропоновано внести такі зміни до законодавчих актів України:

– у КК України:

1) статтю 4 після частини третьої доповнити новою частиною четвертою такого змісту:

«4. Днем завершення злочину визнається останній день, коли особа вчиняла передбачену законом про кримінальну відповідальність дію або бездіяльність»;

2) доповнити статтею 5¹ такого змісту:

«Стаття 5¹. Чинність нового закону про кримінальну відповідальність щодо злочинів, розпочатих до, а завершених після набрання ним чинності

1. На діяння, розпочаті до, а завершені після набрання чинності новим законом про кримінальну відповідальність, дія цього закону поширюється у випадку, якщо суспільно небезпечне діяння, вчинене після набрання чинності таким законом, містить склад злочину, передбаченого цим законом.

2. У разі відсутності передбачених частиною першою цієї статті підстав для поширення дії нового закону на злочини, розпочаті до, а завершені після набрання ним чинності, цей закон поширюється на відповідні злочини лише в тій частині, що скасовує злочинність діяння, пом'якшує кримінальну відповідальність або іншим чином поліпшує становище особи»;

3) частину другу статті 6 викласти в такій редакції:

«2. Злочин визнається вчиненим на території України, якщо його було почато, продовжено або завершено на території України»;

4) у статті 49:

а) у частині першій слова «з дня вчинення нею злочину» замінити словами «з дня завершення вчиненого нею злочину»;

б) у другому реченні частини третьої слова «з дня вчинення нового злочину» замінити словами «з дня завершення нового злочину»;

5) статтю 71 після частини першої доповнити новою частиною другою такого змісту:

«2. За правилами, визначеними в цій статті, покарання призначається також у випадку, якщо особа розпочала вчиняти злочин до, а завершила після постановлення вироку, яким вона засуджена за інший злочин, але до повного відбуття покарання за цим вироком».

У зв'язку з цим частини другу-п'яту вважати відповідно частинами третьою-шостою;

– частину першу статті 5 Закону України «Про застосування амністії в Україні» викласти в такій редакції:

«Дія закону про амністію поширюється на злочини, вчинені до дня набрання ним чинності включно, і не поширюється на злочини, які розпочалися до, а були завершені після набрання законом про амністію чинності».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Ободовський О. В. Триваючі злочини в кримінальному праві України: до питання про стан дослідженості теми / О. В. Ободовський // Науковий вісник Ужгородського національного ун-ту. Серія : право. – Ужгород : ДВНЗ «УжНУ», 2012. – Вип. 19. – Т. 4. – С. 79-81.
2. Ободовский А. О. длянемся характере некоторых преступлений / А. Ободовский // Уголовное право. – 2013. – № 4. – С. 40-46.
3. Ободовський О. В. Про класифікацію одичинних злочинів / О. В. Ободовський // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2014. – № 2 (148). – С. 155-162.
4. Ободовський О. Ступінь суспільної небезпечності триваючих злочинів / О. Ободовський // Право України. – 2014. – № 2. – С. 318-325.
5. Ободовський О. В. Про обчислення строків давності щодо триваючих злочинів / О. В. Ободовський // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2014. – № 8 (154). – С. 127-133.
6. Ободовський О. В. Позиція Пленуму Верховного Суду СРСР щодо поняття триваючого злочину / О. В. Ободовський // IV Всеукр. наук. чит. з крим. юстиції пам'яті проф. В. П. Колмакова : матер. ; присв. 15-річчю Націон. ун-ту «Одеська юридична академія» та 165-річчю Одеської школи права (9-10 листопада 2012 р., м. Одеса). – Одеса, 2012. – С. 101-103.
7. Ободовський О. В. Про закріплення у Кримінальному кодексі України поняття триваючого злочину / О. В. Ободовський // Теоретичні та практ. проблеми забезпечення сталого розвитку державності та права : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., присв. 15-річчю Націон. ун-ту «Одеська юридична академія» та 165-річчю Одеської школи права (Одеса, 30 листопада 2012 р.). – В 2 т. – Т. 2 / відп. за вип. д. ю. н., проф. В. М. Дрьомін ; Націон. ун-т «Одеська юридична академія». – Одеса : Фенікс, 2012. – С. 238-240.
8. Ободовський О. В. Чи існують триваючі злочини? [Електронний ресурс] / О. В. Ободовський // Відповідальність за кримінальні правопорушення у сучасному вимірі : матеріали Інтернет-конференції, присвяченої пам'яті українського криміналіста, професора Л. В. Багрій-Шахматова (27 грудня 2013 р., м. Одеса). – Одеса, 2013. – С. 92-95. – Режим доступу : http://onua.edu.ua/downloads/crime_gravo/internet-conf-27122013.doc.
9. Ободовський О. В. Особливості призначення покарання у випадку вчинення двох злочинів, один із яких є триваючим / О. В. Ободовський // Правове регулювання суспільних відносин в умовах демократизації Української держави : матер. Міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 3-4 жовтня 2014 р.) / [за заг. ред. Т. О. Коломєць]. – Запоріжжя : ЗНУ, 2014. – С. 216-219.

10. Ободовський О. В. Триваючі злочини у доктрині радянського кримінального права (1920-х років) / О. В. Ободовський // Актуальні проблеми юридичної науки : збірник тез Міжнар. наук. конф. «Тринадцяті осінні юрид. читання» (м. Хмельницький, 14-15 лист. 2014 р.) [у 3-х част.]. – Част. друга. – Хмельницький : Хмельницький ун-т управління та права, 2014. – С. 111-115.

АНОТАЦІЯ

Ободовський О. В. Триваючі злочини у кримінальному праві України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. – Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2015.

Дисертація є комплексним дослідженням триваючих злочинів у кримінальному праві України. Розглянуто історію триваючих злочинів і сучасний стан дослідженості відповідної теми. Визначено ознаки триваючого злочину, які розділено на загальні і спеціальні (особливі). Визначено перелік триваючих злочинів за чинним КК України і здійснено їх класифікацію. Встановлено особливості початку та закінчення триваючих злочинних діянь, з'ясовано місце триваючих злочинів у системі інститутів кримінального права, досліджено співвідношення триваючих злочинів із суміжними поняттями.

Проаналізовано вплив тривалості триваючих злочинів на ступінь їх суспільної небезпечності. Досліджено значення ознак триваючого злочину при застосуванні до осіб, що вчинили відповідні діяння, закону про кримінальну відповідальність і закону про амністію. З метою вдосконалення порядку застосування норм законодавства щодо триваючих злочинів та інших злочинів, які мають тривалий характер, сформульовано пропозиції про внесення змін до КК України та Закону України «Про застосування амністії в Україні».

Ключові слова: триваючі злочини, загальні ознаки триваючих злочинів, спеціальні (особливі) ознаки триваючих злочинів, тривалість, безперервність, множинність злочинів.

АННОТАЦИЯ

Ободовский А. В. Длющиеся преступления по уголовному праву Украины. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. – Национальный университет «Одесская юридическая академия», Одесса, 2015.

Диссертация является комплексным исследованием длющихся преступлений по уголовному праву Украины. Рассмотрена история длющихся преступлений и современное состояние изученности данной

темы. Установлено, что основы современных представлений о длящихся преступлениях были заложены еще в XIX – начале XX столетиях, а дальнейшее изучение этих преступлений находилось под сильным влиянием постановления 23-го Пленума Верховного Суда СССР «Об условиях применения давности и амнистии к длящимся и продолжаемым преступлениям» (от 4 марта 1929 г.), особенно его измененной редакции (от 14 марта 1963 г.).

Признаки длящихся преступных деяний целесообразно разделить на общие и специальные (особенные). Общие – это признаки, присущие любому преступлению, а потому и длящемуся. К ним относятся общественная опасность, уголовная противоправность, виновность, наказуемость и субъектность. Специальные (особенные) признаки характеризуют специфику именно длящихся деяний. Такими признаками являются длительность и непрерывность. Вместе общие и специальные признаки позволяют назвать деяние преступным и длящимся, то есть длящимся преступлением (преступлением, которое может непрерывно совершаться на стадии оконченного в течение определенного (достаточно большого) промежутка времени).

Раскрыто содержание понятия «время совершения длящегося преступления». Под ним понимается весь временной промежуток, в течение которого лицо совершало общественно опасное деяние, в том числе и все время, в течение которого деяние совершалось на стадии оконченного преступления.

Исходя из специальных (особенных) признаков длящихся преступных деяний, решен вопрос о перечне данных деяний по действующему УК Украины. В зависимости от того, в совершении какого именно общественно опасного деяния выражалась объективная сторона состава длящегося преступления, предложена классификация указанных преступлений.

Исследован вопрос о начале и окончании длящихся преступлений, обращено внимание на необходимость разграничивать окончание преступления и завершение преступления, сформулированы выводы об особенностях начала длящихся преступлений в отдельных случаях и об особенностях завершения некоторых длящихся преступлений.

Рассмотрено соотношение длящихся преступлений со смежными понятиями и вопрос о месте длящихся преступных деяний в системе институтов уголовного права. Подчеркнуто, что сама по себе длительность преступления не создает каких-либо трудностей при отграничении такого преступления от множественности. Длящиеся преступления – это прежде всего вид преступных деяний, поэтому они должны изучаться в рамках общего учения о преступлении (в разделе об объективной стороне преступления), а не как один из вопросов темы о множественности.

Проанализировано влияние длительности длящихся преступлений на степень их общественной опасности. Сделан вывод о том, что длительность не всегда влияет на степень общественной опасности длящегося преступления, а лишь в тех случаях, когда вместе с увеличением длительности возрастает размер негативных изменений в объекте уголовно-правовой охраны (либо возрастает вероятность наступления таких негативных изменений).

Исследовано значение специальных (особенных) признаков длящихся преступлений при применении в некоторых случаях закона к лицам, совершившим данные преступные деяния. Обоснован вывод о правильном применении нового закона об уголовной ответственности относительно длящихся преступлений, начавшихся до, а завершенных после вступления этого закона в силу, вывод о назначении наказания в случае, если длящееся преступление было начато до, а завершено после постановления приговора, которым лицо осуждено за совершение другого преступления, но до полного отбытия наказания по этому приговору. Рассмотрен вопрос о применении амнистии к лицам, совершившим длящиеся преступления, о пособничестве в длящихся преступлениях и о применении института давности относительно длящихся преступлений. С целью усовершенствования порядка применения норм законодательства к лицам, совершившим преступления, которые имеют длительный характер, предложены изменения в УК Украины и Закон Украины «О применении амнистии в Украине».

Ключевые слова: длящиеся преступления, общие признаки длящихся преступлений, специальные (особенные) признаки длящихся преступлений, длительность, непрерывность, множественность преступлений.

SUMMARY

Obodovsky O. V. Continuing crimes in a criminal law of Ukraine. – Manuscript.

Dissertation for the Legal Sciences Candidate Degree in speciality 12.00.08 – Criminal Law and Criminology; Penitentiary Law. – National University «Odessa Law Academy», Odessa, 2015.

Dissertation is a complex research of the continuing crimes in a criminal law of Ukraine. The history of continuing crimes and the current state of appropriate theme investigations are examined. The features of continuing crime are determined and divided on general and special (particular). The content of concept “continuing crime performance time” is explained. The continuing crimes list for the valid Ukrainian Criminal Code is determined and the classification of continuing crimes is realized. The specificities of continuing crime beginning and ending are investigated, the place of continuing crimes in a system of criminal law institutions is explored and the relation of continuing crimes with contiguous concepts is examined.

The influence of continuing crimes duration on these crimes degree is analyzed. The significance of features of continuing crime for law of criminal responsibility and amnesty law application about persons, whose such crimes commit, is explored. For improvement the order of application the legislative norms about continuing crimes and other crimes, which continuous character have, the proposals to changing Ukrainian Criminal Code and Ukrainian Law “About application of amnesty in Ukraine” are formulated.

Key words: continuing crimes, general features of continuing crimes, special (particular) features of continuing crimes, duration, continuity, crimes’ plurality.